

A középkori magyar városfejlődés migráció- és ipartörténeti vonatkozásai a történeti személynévtan tükrében I.*

Személynévadás és migráció

1. Bevezetés. A társadalomtörténeti vizsgálatok már jó ideje kimutatták azokat az összefüggéseket, amelyek a középkori, főleg jobbágyi személynévek és viselőik társadalmi helyzete között fennállnak. Ipar-, migráció- és családtörténeti vagy az etnikai viszonyokkal kapcsolatos elemzések során a történész gyakran nyúl a személynévhez mint bizonyos témákban sokszor egyedül rendelkezésre álló középkori forráshoz (erre friss összefoglalóul l. GULYÁS 2014: 1728–1730). Az alábbiakban azt igyekszem demonstrálni, hogyan lehet a történeti személynévtant a középkori társadalomtörténeti, azon belül is a várostörténeti kutatások szolgálatába állítani, egyúttal pedig egy bonyolult társadalomtörténeti kérdésnek – a középkori jobbágyság városba költözésének – a legfontosabb jellemzőit is megkísérlem összefoglalni. A tanulmánynak – terjedelmi okokból – jelen folyóirat következő évi számában megjelenő második része ugyanilyen módszerekkel a városfejlődés és a kézműipar szerepe közötti összefüggéseket fogja majd elemezni.

A városfejlődés és a jobbágyköltözés jellemzőinek párhuzamba állítása során segítséget nyújt a magyar városkutatás egyik lényeges felismerése, hogy a városok és mezővárosok fejlettsége és az oda irányuló migráció mértéke kapcsán egyfajta logikus szabályszerűség vázolható fel. Minél prosperálóbb ugyanis egy település, annál nagyobb arányban és annál messzebből érkeznek oda új lakók, azaz annál vonzóbb célpontot jelent a hely a beköltözés szempontjából a jobbágyság és más rétegek számára is.

A témakör vizsgálatát a középkori magyar városfejlődés alapvető társadalmi vonatkozásainak ismertetésével célszerű kezdeni.

2. A városfejlődés jog-, társadalom- és gazdaságtörténeti összefüggései. A középkori európai város fogalmának definiálásában, a városok jelentőségének és fejlettségének meghatározásában különféle szempontok alkalmazása nyújthat segítséget. Korábban alapvetően két oldalról próbálták megragadni a városi lét lényegét: a jogi helyzet és a gazdasági viszonyok oldaláról. Ezek mellett felmerültek még többek között demográfiai, várostopográfiai, kulturális vagy éppen egyháztörténeti szempontok is (FÜGEDI 1972, LADÁNYI 1992a, KUBINYI 2005: 10–17, DILCHER 2006). A dolgot nagyban megnehezíti, hogy Európában a városok kialakulása régióként más és más úton, illetve minőségben ment végbe, ezért a középkori városok közel sem mutatnak egységes képet (GYÖRFFY 1973: 227–235).

A földrajztudomány képviselői részéről egy merőben új megközelítésmód is megfogalmazódott a városi lét lényegének megragadására: a várost mint különféle, sokszor egymástól függetlenül is megjelenő városias jelenségek gyűjtőhelyét próbálták értelmezni.

---

* A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

Ezek a városias jelenségek természetesen nem minden városban vannak jelen egyforma mértékben, hiszen a települések mindegyike más és más múlttal, privilégiumokkal, tulajdonságokkal, gazdasági és politikai súllyal, városias funkciókkal rendelkezik.

Az innen – azaz a funkcionális városszemlélet oldaláról – meghatározott város az úgynevezett „központi hely”. A fogalmat a német földrajztudós WALTER CHRISTALLER dolgozta ki az 1930-as években, és a földrajzi térben hierarchikusan, többé-kevésbé szabályos rendben elhelyezkedő, különféle városias, azaz „központi” funkciókat tömörítő településeket értett rajta. Minél több ilyen városias funkciót tölt be egy település, annál inkább városnak tekinthető, és jelentősége annál inkább nyilvánvaló a társadalmi környezet számára, amellyel története során kapcsolatba került (CHRISTALLER 1934; KUBINYI 1971: 58–60, 2000, 2005; BÁCSKAI 2002: 15–17).

Az új modell a középkori magyar városok történetével kapcsolatos kutatásoknak főként a forrásadottságokból következő nehézségeire is megoldást kínált. A 14. században a magyar városfejlődésben végbemenő lendületes folyamatok csillapodásával a 15. századra hazánkban a településeknek jogi szempontból alapvetően három típusát különböztetik meg az oklevelek: a várost (civitas), a mezővárost (oppidum) és a falut (villa, possessio) (KUBINYI 1972, LADÁNYI 1980, LADÁNYI 1992b, BÁCSKAI 2002: 29–40). A szemantikusi jogi terminológia azonban elmosza a kategóriákon belüli lényeges különbségeket.

A kvázi kollektív nemesi jogot élvező, polgári lakosságú civitascsoporthoz tartoztak többek között kereskedővárosok, bányavárosok, de ugyanígy civitasnak tekintették a korban a jogi szempontból jobbágyi lakosságú püspöki székhelyeket is. Ezek azonban nem csak jellegüket tekintve voltak különbözőek, hiszen jogi értelemben is két nagy csoportot alkottak: a „szabad királyi” és a „királyi szabad” városok csoportjait (KUBINYI 2006). Ami pedig a jobbágyok lakta mezővárosokat és falvakat illeti, a két kategória határa csaknem összemosódik. Míg az oppidumok legfejlettebbjei már-már a civitas szintet ostromolják, alsó szintjeiken lévő társaik egy része funkcionális értelemben gyakorlatilag csak falvaknak tekinthetők.

Ebből már érzékelhető, hogy az oppidum kategóriába sorolható igen nagyszámú település között szintén komoly, kialakulásukban és egyéb sajátosságaikban megmutatkozó eltérés figyelhető meg. Vannak közöttük monokultúras szőlőtermelő és nagyállattartó mezővárosok, 14. századi civitasmúlttal bíró, széleskörű kiváltságokat élvező, de magánkézbe került települések, uradalmi központ és rezidencia funkcióját ellátó oppidumok vagy éppen lecsúszófélben lévő, a bányák kimerülése miatt egyre inkább eljellemezte bányavárosok. A három településkategória közül tehát – főleg a felső kettőt tekintve – nem egyszerű dolog a fejlettségben megmutatkozó különbségeket kitapintani (GULYÁS 2013: 319–320).

A fentiek miatt egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy ha egy középkori városias település jelentőségét akarjuk meghatározni, akkor az említett sokszínűség miatt az a legcélravezetőbb, ha nem csupán egy-egy speciális jellegzetességet, hanem minél több városi funkció meglétét vagy hiányát együttesen vesszük vizsgálat alá, azaz a települések által betöltött városias jelenségeket összességében értékeljük. Ehhez pedig az újonnan megjelenő funkcionális szemléletmód jó lehetőséget teremtett.

KUBINYI ANDRÁS hosszú évtizedek alatt dolgozott ki egy olyan pontrendszert (a kialakítás folyamatára: LAKATOS 2013: 18–24), amely a korábbinál jóval precízebb képet képes adni a középkor végi magyar településhálózatról, meg tudja határozni az egyes települések fejlettségét, és párhuzamba tudja állítani azt a földrajzi térben elhelyezkedő

többi település fejlettségével is. Így a magyarországi városias és kevésbé városias településformációkat egy erre a célra kidolgozott „kritériumnyaláb” figyelembevételével, objektív pontszám alapján egyfajta hierarchikus térbeli rendbe tudjuk sorolni.

KUBINYI az úgynevezett „centralitási pontrendszer” kidolgozása során tíz városias funkciót, illetve városokra jellemző tulajdonságot vett figyelembe. A kategóriákat egytől hatig pontozva ebben a rendszerben így összesen 60 pontot szerezhet egy település. A tíz centralitási kategória meghatározásakor KUBINYI arra törekedett, hogy minél sokoldalúbb, de a magyar forrásviszonyok között azért többé-kevésbé vizsgálható tulajdonságokat vegyen számba. Ezek a következők voltak: 1. uradalmi központi és rezidenciaszerep; 2. bíraskodási-központi és hiteleshelyi funkció; 3. pénzügy-igazgatási központi funkció; 4. egyházi igazgatásban játszott szerep; 5. egyházi intézmények száma a településen; 6. a külföldi egyetemekre (Bécsbe és Krakkóba) beiratkozók száma 1440–1514 között; 7. kézműves- és kereskedőcéhek száma; 8. úthálózati csomópontszerep; 9. vásártartás, azaz a heti és éves vásárok száma a településen; 10. a település jogi helyzete (KUBINYI 2000: 13–14).

A centralitási pontrendszer nagy erénye, hogy segítségével nem csak a „valódi” városokat, hanem a településtípusok széles skáláját lehet vizsgálni, hiszen egy egyszerű és jelentéktelennek tűnő falunak is lehetnek olyan központi funkciói, amelyek a földrajzi értelemben vett társadalmi környezet számára a települést fontossá teszik: ilyen például a napi piac és heti vásár, az úthálózati csomóponti szerep vagy éppen az uradalmi központi funkció.

A kapott pontszámok alapján a településeket KUBINYI hét, fejlettségük mértékét híven kifejező csoportba osztotta: 1. elsőrendű városok, amelyek legalább 41 pontot szereztek meg a 60-ból; 2. másodrendű városok (31–40 pont); 3. kisebb városok és jelentős városfunkciót betöltő mezővárosok (21–30 pont); 4. közepes városfunkciót ellátó mezővárosok (16–20 pont); 5. részleges városfunkciójú mezővárosok (11–15 pont); 6. átlagos mezővárosok és mezővárosi jellegű falvak (6–10 pont); 7. jelentéktelen mezővárosok és központi funkciót ellátó falvak (1–5 pont). A funkcionálisan valódi városi szerepet betöltő települések KUBINYI szerint az első négy kategóriában helyezkednek el, azaz ezeket lehet városias településnek tekinteni a középkor végi Magyarországon (KUBINYI 2000: 15–16).

A magyar városkutatás az utóbbi másfél évtizedben elfogadta és előszeretettel alkalmazta a centralitási pontrendszert, illetve folytatva a megkezdett munkát, újabb és újabb régiókkal egészítette ki a KUBINYI által ilyen módon vizsgált országrészeket (GULYÁS 2013: 319). Nagy kérdés azonban, hogy vajon mit mond nekünk ez a pontrendszer a középkori társadalomtörténetre nézve. Két ilyen szempontot érdemes elsősorban vizsgálni: a különböző szinteken lévő települések migrációban játszott szerepét és kézművesiparuk jellemzőit. Az utóbbi kérdéssel terjedelmi okokból a tanulmány második, jelen folyóirat jövő évi számában megjelenő részében fogok majd részletesen foglalkozni.

A betelepedésnek különféle okai lehetnek. A jogi értelemben vett valódi városok esetében ez a bevándorlás tudja pótolni a városi lakosságszámnak az öröklési szabályok, a céhes fejlődés sajátosságai és a rossz egészségügyi viszonyok hatására történő folyamatos csökkenését (KUBINYI 1973: 134–136, 2009: 572; GRANASZTÓI 1980: 209–214; GULYÁS 2011b: 139–140). Betelepédési okot jelentenek még azok a különféle idénymunkák is, amelyek az év bizonyos időszakában növelik meg a város vagy mezőváros népességét. Ilyenek voltak például a szőlőmunkák vagy a nagyobb építkezések. A migráció emellett leginkább a gazdasági érvényesüléssel áll összefüggésben. Minél jelentősebb a település, annál inkább megfigyelhető az a törekvés, hogy kereskedő és iparos rétegek

telepedjenek ott meg, hiszen a nagyobb népesség miatt állandó piacot, a jelentős vásárok révén pedig üzleti lehetőségeket találhatnak ezekben (SZÜCS 1955: 92). KUBINYI szerint alapvetően a parasztság három rétege jelent meg a városokban: a leggazdagabb állattenyésztő és szőlőművelő gazdák, a teljesen nincstelenek, akik napszámosként boldogulnak a városokban, valamint az iparostanulók, céhlegények, akik amúgy is meglehetősen mobilisak voltak (KUBINYI 2009: 574).

A népességmozgás és a fluktuáció mértéke azonban nem feltétlenül nő a falvak szintjétől a városok felé haladva. Habár a falvak és a mezővárosok között megragadható a különbség ebből a szempontból, BACSKAI VERA szerint a mezővárosok lakosságának cserélődése arányát tekintve valamivel nagyobb lehetett, mint a civitasoké (BACSKAI 1965: 32).

Egyértelműbb a kép a beköltözés földrajzi jellemzőinek oldaláról nézve: míg a parasztság „helyi szinten” a legtöbb esetben 20–30 kilométeres távolságra költözött csak el (GULYÁS 2011a: 190–192), addig egy civitas vonzáskörzete jóval nagyobb volt annál, mint ami egy mezőváros esetében megfigyelhető, azaz sokkal messzebből, sokszor még külföldről is érkezettek oda migránsok. Az igazi városok esetében a betelepülők jelentősebb része városból érkezett, majd ahogyan haladunk lefelé a hierarchiában, úgy nő a falusi származásúak aránya a sorban (KUBINYI 1973: 135, GRANASZTÓI 1980: 212).

3. Módszertani nehézségek, lehetséges forrástípusok a téma vizsgálatához. A fentiek alapján felvetődik a kérdés, hogy vajon a migráció jellemzőit tekintve kimutathatók-e lényegi különbségek a különböző városkategóriákban lévő települések, településcsoportok között. Erre a középkori személynévanyag migrációtörténeti elemzése adhat választ. A középkori személynevek közül a helynévből és foglalkozásnévből képzettek már évtizedek óta a magyar társadalom- és ipartörténet legfontosabb forráscsoportját jelentik. Forrásértéküket a hazai kutatás egyöntetűen elfogadja mind a migráció-, mind az ipartörténetre nézve, ezért történéseink közül többen is foglalkoztak már módszertani megközelítésben a problémával (MAKSAY 1960; SZÉKELY 1967, 1970; KUBINYI 2003). Az erre vonatkozó nyelvészeti és történeti szakirodalom összefoglalása mindkét vonatkozásban – azaz ipar- és migrációtörténeti szempontból is – megjelent az elmúlt években, ezért a részletes ismertetéstől ezúttal eltekintenek (GULYÁS 2008b: 437–441, 2011a: 176–179). A helynévből képzett személyneveket viselők arányából arra tudunk következtetni, hogy milyen mértékű volt a településre irányuló migráció, és ezek a beköltözők milyen távolságból érkeztek új lakóhelyükre. (L. erre a bonyolult kérdésre és az ezzel kapcsolatos kutatási lehetőségekre újabban N. FODOR JÁNOS vizsgálatait [2012: 144–148]). Ehhez kapcsolódik, hogy akár az etnikumra utaló megkülönböztető neveket is fel lehetne használni a migráció vizsgálatának a forrásaként, ahogy magam is megtettem ezt bizonyos fenntartásokkal néhány éve, de a kérdés összetettsége és ebből adódó hibalehetőségei miatt ezúttal eltekintek ettől (GULYÁS 2011a: 181–182; összefoglalóan FARKAS 2013).

A téma vizsgálatát során a következő alapelveket tartottam szem előtt. Egyrészt a névanyag gyűjtése során csak 1400 után keletkezett okleveleket használtam fel, mivel KUBINYI centralitási pontrendszere csupán a középkor utolsó szakaszára nézve tűnik igazán alkalmazhatónak. A vizsgált személynevek egy kisebb része viszont közvetlenül a mohácsi csata utáni évekből származik, azaz ilyen értelemben néhány évvel átléptem a középkor klasszikusnak tartott határvonalát.

Másrészt a különböző településekről főként olyan forrásokat igyekszem gyűjteni, amelyekben az ott lakók mindegyike szerepel, mivel csak így adódik lehetőségem a

beköltözők és kézművesek arányát a teljes lakosságon belül vizsgálni. Erre a célra leginkább a különféle adó- és tizedjegyzékek a legalkalmasabbak, mivel azok tételesen felsorolják a járadékot fizetők névsorát. Ebből következik, hogy a települések lakóit minden esetben csak egyszer veszem számba, nehogy a többszöri említések miatt torzult arányokat kapjunk. Szintén használhatónak tűnnek még a különféle ügyekben (tanúkihallgatás, hatalmaskodók felsorolása stb.) összeírt jobbágynévsorok is.

E szempont alól két esetben teszek csak kivételt. Az északkelet-magyarországi országrész mezővárosaiból a korábbi években már ezres nagyságrendben gyűjtöttem nagyrészt jobbágyokra vonatkozó adatokat (ezek egy része kiadva: GULYÁS 2007), ezek a személynevek azonban nem összeírásokban, hanem különféle, helyi vonatkozású adásvételekkel, ingatlanpererekkel, örökösödési ügyekkel foglalkozó oklevelekben szerepelnek. Ezeket a jobbágyokat sikerült azonosítanom, így a többször említettek személyazonosságát is megállapítottam. Ez lehetővé tette, hogy itt is mindenkit csak egyszer vegyek számba a vizsgálat során, függetlenül attól, hogy hányszor szerepel oklevelekben a neve. Az érintett oppidumok listáját egy nemrégiben megjelent tanulmányomban adtam közre (GULYÁS 2013). Természetesen ebből a körből is csak olyan mezővárosok személyneveit fogom elemezni, amelyekből ilyen adatokkal értékelhető számban rendelkezem.

Az ebbe a csoportba tartozó hegyaljai települések lakosainak egy jelentős részét saját, mezővárosi kiadású középkori okleveleikből nyertem ki, amelyek általában részletes tanácslistákat, olykor pedig tanúnévsorokat is tartalmaznak. A hegyaljai oppidumok, valamint a környékén fekvő néhány mezőváros (Abaújszántó, Szikszó, Gönc) ilyen forrásainak jelzeteit helyhiány miatt ezúttal nem hivatkozom, az oklevelek listáját korábban táblázatos formában összesítettem (GULYÁS 2008a: 185–189, 1. Függelék), így a pontos jelzetek ott megtalálhatók. Ha a neveket nem saját kiadványukból vettem, akkor a levéltári jelzetüket lábjegyzetben tüntetem majd fel.

Hasonló módon, azaz szórványos okleveles említésekből gyűjtöttem a második településkategória személynévi adatait. Ennek okát lentebb fogom kifejteni, itt is a források feltüntetésével.

Az összegyűjtött személynevek segítségével külön-külön vizsgálom a KUBINYI által meghatározott felső négy településkategóriát, ugyanakkor az 5., 6. és 7. kategóriába tartozó (és KUBINYI szerint a magyar városhálózatnak részét nem képező) mezővárosokat és falvakat két egységként kezelem. Az adatokat jogi szempontból választom csak szét, mezővárosokra és jobbágyfalvakra. Ezt indokolja az a tény, hogy ebben a három kategóriában (a felső csoportjukat alkotó néhány mezővárostól eltekintve) mind a centralitási pontszámok, mind a források segítségével kirajzolódó általános kép alapján már nem voltak nagyok az eltérések, illetve ha voltak is, azok leginkább a falu és a mezőváros jogi kategóriái között ragadhatók meg.

Ez a megoldás lehetővé teszi azt is, hogy olyan falvakat is figyelembe vehessek, amelyekből megfelelő számú személynévvel rendelkezünk ugyan, de centralitási pontszámukat még nem vizsgálták. Jelen tanulmánynak ugyanis jellegéből következően nem lehet célja, hogy a centralitási számítások alá vetett települések körét kibővítse. Így azonban a felhasználható nevek számát és a végső eredmények megbízhatóságát is jelentősen megnővelhetem. Ezt a módszert igazolhatja továbbá KUBINYI megállapítása is, miszerint a felső négy településkategóriában egyáltalán nem voltak falvak, tehát elvileg minden falu a három alsó kategóriába tartozhatott (KUBINYI 2005: 30).

Szintén ide kapcsolódik, hogy KUBINYI egy 2005-ben megjelent tanulmányában össze-sítette az általa és mások által vizsgált országrészekben (a teljes Magyar Királyság területének nagyjából kétharmadán) található, az első négy kategóriába eső városias települések-hez tartozó pontszámokat. Ez összesen 94 várost és mezővárost jelent. Az összefoglalásba nem vette bele a még nem vizsgált északnyugat-magyarországi megyék (a mai Szlovákia nyugati területei), az erdélyi szász és székely székek, a Szerémség és a középkori Szla-vónia településeit (KUBINYI 2005: 17, 30–31). Forrásaimat tehát én is úgy válogattam, hogy csak az általa vizsgált országrészekben elhelyezkedő településekről származzanak. Az első négy kategória városainak centralitási pontszámait ez alapján említem, az 5–7. ka-tegória településeinek értékeit külön közölni azonban témánk szempontjából teljesen fe-lesleges.

Az alkalmazott, a megkülönböztető nevek vizsgálatán alapuló módszerrel összefüggő legfontosabb probléma, hogy vajon mi alapján lehet biztosan eldönteni, hogy egy sze-mélynév felhasználható-e az előző származáshely, valamint a foglalkozás vizsgálatára. A kérdés súlyos, főleg úgy, hogy ebben a korszakban már sok esetben megjelentek a családnevek, egy családnev pedig nyilvánvaló módon nem az azt viselő személyre nézve jelent információt, hanem a felmenőivel kapcsolatosan. Azaz: nem tudjuk pontosan, hogy csak az apja, vagy pedig a nevet viselő személy is kovács volt-e, vagy hogy az ősei, esetleg ő maga költözött be a névadó településről új lakóhelyére. Sajnos a dolgot a legtöbb esetben nem lehet eldönteni, így ez bizonyosan jelenthet némi hibaszázalékot a végső eredményekre nézve. Magam úgy látom azonban, hogy megfelelő szűréssel ezek a személynevek felhasználhatók a középkor végén is ilyen jellegű elemzésekhez, amit egyébként a korábbi kutatások is igazolni látszanak.

A migrációtörténet jellemzőinek vizsgálatával összefüggésben a közelmúltban vi-szonylag részletesen értekeztem a jobbágyi személynevek ilyen irányú felhasználásának nehézségeiről és módszeréről (GULYÁS 2009: 53, 2011a: 179–182). Az ott megfogalma-zott alapelveket fogom itt is alkalmazni, azaz elsősorban a település- vagy tájnévből *-i* képzővel létrehozott megkülönböztető neveket fogom felhasználni az előző lakhely megállapításához. Ennél még inkább elfogadhatóak a 15. századtól egyre ritkább latin *de* prepozíciós szerkezetek.

Az úgynevezett puszta helynévi, *-i* képző nélkül álló, csak a település nevét magában foglaló személynevek is felhasználhatók hasonló célokra. Ezt a típust elsőként FEHÉRTÓI KATALIN vizsgálta (FEHÉRTÓI 1973, 1975). Felvetése a történeti névkutatók körében nagy érdeklődést váltott ki (l. pl. KÁLMÁN 1975, LÉVAI 1976, ÖRDÖG 1982, SZABÓ L. 1993: 286–287, N. FODOR 2010: 52–55): volt, aki úgy gondolta, súlyát tekintve nem sza-bad nagy jelentőséget tulajdonítani ennek a megnevezésfajtának a középkori személy-nevadás más módjaival szemben, mások azonban elfogadták a típus elkülönítésének lét-jogosultságát.

A kérdésben magam is szkeptikus álláspontot foglalok el. A puszta helynévi eredetű családneveket ezért csak akkor veszem valóban előző lakóhelyre utaló adatnak, ha tény-legesen kimutatható egy olyan településnév a közelben, amellyel a névszerkezet kapcsola-tban állhat. Vannak ugyanis olyan puszta helynévi eredetű személynevek, amelyek esetében egyértelmű, hogy kapcsolatban állnak egy településsel (a legklasszikusabb és országosan is legelterjedtebb példa: *Buda*), de nem tartom elfogadhatónak azt a gyakorlatot, amikor különféle, sokszor foglalkozásnévi eredetű megkülönböztető neveket is puszta helynévnek tekintünk. Ha például egy *Kovács*-nak nevezett személy lakóhelye közelében található

egy *Kovácsi* nevű település, semmi sem bizonyítja, hogy a megkülönböztető név abból származik, nem pedig az elsődleges és sokkal logikusabb foglalkozásnévi névadás ment végbe, azaz a személy valójában kézműves tevékenységéről kapta a nevét. Ezzel kapcsolatos aggályaimat korábban már részletesebben is kifejtettem (GULYÁS 2011a: 179–180).

A különböző típusú helynévi eredetű megkülönböztető nevek azonosítása során minden esetben megpróbáltam megtalálni a névadó, kiindulási települést, a legtöbbször sikerrel.

Az előzőekkel ellentétben nem veszem figyelembe azokat a személyneveket, amelyek az aktuális lakóhelyre utalnak. Ilyenek létezésének két oka is lehet: az egyik, hogy az illető a településről elköltözve máshol kapta ezt a nevet az ottani közösségtől, de később visszaköltözött, és a nevet is magával hozta régi lakóhelyére (FÜLÖP 1989, 1990: 22, 64). A másik eshetőség, hogy ezzel a névvel éppen azt akarták hangsúlyozni a nagyszámú idegen beköltözővel szemben, hogy az illető helyi származású. Legalábbis a középkor végi, nagyfokú jobbágyi migrációtól érintett Bács és Bodrog megye személynevei alapján ez tűnt valószínűnek (GULYÁS 2011a: 188). A korábban vizsgált, Bács és Bodrog megyében elhelyezkedő Ök, Bajkod, Bánca, Ölyves, Garé, Boziás, Tótfalu, Vél, Csót, Papi, Nagy- és Kishetés falvakon kívül (GULYÁS 2011a: 186) a most elemzett névanyagban megfigyelhető ez a jelenség Kállón, Szántón, Leleszen, Szajkán, Töttöskálon, Kis-telegden, Izsákon és Sáriban is. Tehát máshol is gyakorlatban volt ez a névadási mód, ezért elképzelhető, hogy ez a korábbi megállapításom revízióra szorul majd a későbbiekben.

A helynevek azonosítása és lokalizálása, valamint az ezekből képzett személynevek etimológiájának értékelése során részben a rendelkezésre álló alapvető történeti földrajzi és birtoktörténeti (GYÖRFFY, CSÁNKI, ENGEL 2001), részben a hely- és személynév-, illetve nyelvtörténeti (CsnSz., a FNESz. és az OklSz.) összefoglaló munkákat és szótárakat használtam fel.

4. A korábbi lakóhelyre utaló személynevek aránya a centralitási kategóriák névanyagában. A KUBINYI-féle centralitási pontrendszer legfelső kategóriájába („elsőrendű városok”) öt szabad királyi, két királyi szabad és egy földesúri város tartozik. A nyolc településből kettőt választottam ki: a legtöbb pontot kapó Budát és az első kategória alsó részlegébe tartozó Szegedet. Mindkettőre nézve remek források állnak ugyanis a rendelkezésünkre.

Buda középkor végi bortizedjegyzékeit SZAKÁLY FERENC és SZÜCS JENŐ adta ki forrásmunkájában (SZAKÁLY–SZÜCS 2005). A három tizedjegyzék közül az első 1505-ben keletkezett, a második 1510 körülre datálható, a harmadik pedig 1531-es keltezésű. Ez az említett, a mohácsi csata után keletkezett egyetlen forrásunk, amely azonban még éppen felhasználhatónak tűnik. A kitűnő összeírások nagy számban tartalmaznak személyneveket, a forrást alapvetően mégis általában másra, így például többek között Buda középkori topográfiájának összeállítására használták fel a korábbiakban. (L. KUBINYI ANDRÁS bevezető tanulmányát: KUBINYI 2005a.)

Fontos jellemzője ezeknek a jegyzékeknek, hogy szinte kizárólagosan budai lakosok (ráadásul nagyrészt magyarok!) birtokolták a bennük szereplő Buda környéki szőlőket, azaz idegen (extraneus) szőlőbirtoklás itt – az országos gyakorlattal szemben – nem volt jellemző (l. TRINGLI ISTVÁN bevezetőjét a forrásközlésben: TRINGLI 2005: 9). Ez azt jelenti, hogy a szőlőbirtokosok neveinek vizsgálata valóban Budára nézve eredményez majd adatokat.

A szőlősgazdák közül egyszerre többen is rendelkeztek több szőlővel, ezért szükséges volt a személynevek azonosítása, hogy végül mindenki csak egyszer szerepeljen a vizsgálandó személynévlistán. Ebben a szőlőbirtokok, a bérlakók esetében a feltüntetett lakóhely és a szőlőbirtokos özvegyek nevei is segítséget jelentettek. A dolgot megkönnyítette a forráskiadvány végén található, precízen összeállított személynévmutató is, amelynek elkészítése során a jegyzékek közlői is számos személy többszöri említését azonosították sikerrel. A vizsgálat során a férfi tizedfizetőket vettem csak figyelembe, az özvegyasszonyok neveit pedig csak akkor, ha név szerint említették őket, vagy személyüket elhalt férjük megnevezésével definiálták a forrás középkor végi lejegyzői.

A nevek összevetése során 1139 budai lakost sikerült azonosítanom. Ebből számításaim szerint meglehetősen sokan, 229-en viseltek helynévből képzett megkülönböztető nevet (az összes szereplő polgár 20,1%-a). A dokumentumban rögzített polgárnevek alapján a városba települtek összesen 116 közelebbi vagy távolabbi településről (illetve tájegységből) kerültek Budára.

Szeged lakosságának hasonló vizsgálata egy szintén jól ismert forrás, Bács, Bodrog és Csongrád megyék 1522. évi tizedjegyzékei alapján végezhető el. A nyelvészek és történészek körében is gyakran hivatkozott összeírást SZABÓ ISTVÁN adta ki 1954-ben (SZABÓ I. 1954), de a szegedi polgárnevek nélkül, mivel azokat már korábban közölte REIZNER JÁNOS (1900: 97–128). A tizedjegyzék keletkezésének körülményeit és forrásértékét KULCSÁR PÉTER vázolta fel és elemezte 1984-ben megjelent tanulmányában (KULCSÁR 1984). A személyneveket e forrásközlés alapján vizsgáltam. Az ebből kinyert megkülönböztető nevek száma valamivel magasabb lett, mint a dézsmalajstromban szereplő adózók száma. Ez annak köszönhető, hogy amennyiben egy tizedfizetési tétel alatt több személy is szerepelt, azokat is beleszámoltam, hiszen ugyanolyan névadatnak tekinthetők. Az özvegyekkel kapcsolatosan hasonlóan jártam el, mint Buda esetében. Amennyiben összevont, genitivusos szerkezetben szerepel két vagy három személy, akkor a helynevet mindannyiukra vonatkoztattam. A továbbiakban minden hasonló jellegű forrás esetében így teszek majd, anélkül hogy ezt külön is említeném.

Az összesen 1631 szegedi személyből 239-en voltak beköltözők (14,65%). Együttessen 122 különböző település és tájegység szerepel korábbi lakóhelyként.

1. táblázat: Az első szint településeinek adatai

Település (centralitási érték)	Összes személynév	Helynévi eredetű személynevek		Kiindulási települések
	db	db	%	db
Buda (55)	1139	229	20,1	116
Szeged (42)	1631	239	14,6	122

Az első városkategória után lássuk a „másodrendű városok”-at. A csoportban szereplő hét település közül kettő szabad királyi város volt, a maradék öt pedig földesúri város. A vizsgálathoz látszólag remek lehetőséget teremt, hogy a két szabad királyi város, Bártfa és Eperjes terjedelmes levéltárai a mai napig rendelkezésünkre állnak, s bennük számos kitűnő összeírás, adójegyzék, bor- és gabonatized-jegyzék, vászonjegyzék stb. maradt fenn. Miután azonban átnéztem a városi számadásokat, egyértelművé vált, hogy sajnos ezeket mégsem lehet felhasználni ilyen célokra. Igaz ugyan, hogy nagy számban

szerepelnek bennük személynévek, de mivel e források németül íródtak, jellegüket tekintve nagyban eltérnek a magyar vagy más etnikumú népességgel kapcsolatosan született latin nyelvű összeírásoktól. Az egyik ilyen különbség, hogy a 15. század első feléig – meglepő módon – meglehetősen nagy bennük az egyelemű személynévek aránya, ami nem teszi lehetővé a migráció vagy az iparos tevékenység vizsgálatát.

A másik kellemetlen tapasztalat, hogy a foglalkozást ugyan általában feltüntetik (legtöbbször németül, olykor latinul és nagyon ritkán magyarul), előző lakóhelyre vonatkozó megkülönböztető neveket azonban szinte alig-alig lehet bennük találni. Az ilyen nevek aránya a teljes névanyagon belül talán néhány százalék lehet, ez pedig bizonyosan nem tükrözi a valós migrációs helyzetet. Ezt igazolja például az eperjesi levéltár számos per jogi tárgyú oklevele is, amelyek tanúsága szerint a 15. század első felétől már igen intenzív lehetett a parasztság városba települése (GULYÁS 2011b), ennek azonban még sincsen nyoma e forrásokban. Ha tehát ilyen összeírások alapján próbálnánk következtetni a két város beköltözőinek arányára, az bizonyosan torz eredményekhez vezetne.

A második kategória öt további városa azonban nagyrészt magyar lakossággal rendelkezett, ami lehetővé teszi a vizsgálatukat. Ide tartozik az egyházi székhely szerepét betöltő Esztergom, Pécs, Eger és Győr, valamint a királyi civitas Temesvár. Mivel azonban ezekre nézve nem rendelkezünk hasonlóan adatgazdag forrásokkal, azt a kényszerű megoldást választottam, hogy különféle, vegyes tematikájú oklevelekből próbáltam minél több polgárunk nevét kigyűjteni, természetesen ezúttal is mindenkit csak egyszer véve számításba.¹ Így ugyan jóval kevesebb személynévet tudunk vizsgálni, mint az előző településkategóriában, de ahhoz talán így is elegendő a számuk, hogy felfedezzünk bizonyos társadalomtörténeti tendenciákat a kategória lakosságára nézve. Az említett oklevelek 75 esztergomi, 50 pécsi, 42 temesvári, 33 egri és 28 győri polgár nevét tartalmazzák, azaz összességében 228 személynévet. Az arányok ebben a kategóriában a következők:

2. táblázat: A második szint településeinek adatai

Település (centralitási érték)	Összes személynév	Helynévi eredetű személynévek		Kiindulási települések
	db	db	%	db
Pécs (39)	50	14	28,0	12
Esztergom (38)	75	18	24,0	16
Eger (33)	33	5	15,1	5
Győr (33)	28	6	21,4	6
Temesvár (32)	42	5	11,9	4

¹ A felhasznált oklevelek a következők: Esztergom: DL 11905, DL 106320, DF 208441, DF 244380, DF 238097, DF 208788, DF 238140, DL 20989, DL 235226; Pécs: ZsO. 2: 4430. sz., DL 26019, ZsO. 3: 1072. sz., DF 241439, ZsO. 6: 561. sz., ZsO. 8: 2297. sz., DL 11500, ZO. 8: 244. sz., DL 39287, DL 92958, DL 44380, DF 258181, DL 17113, DL 15360, KÓFALVI 2006: 756. sz., DL 17036, KÓFALVI 2006: 798. sz., KÓFALVI 2006: 860. sz., DL 104138, DL 39214; Győr: HORVÁTH 2005: 63, DF 278081, DL 45263, DF 208977; Eger: DL 43036, DF 209988, DF 209956, DF 263157; Temesvár: DF 270108, DL 73028, DF 245532, DL 59966, DF 246160, DL 38467, ORTVAY 1896: 319. és ORTVAY 1896: 439. További temesvári polgárok neveit közli PETROVICS 2008: 54–57.

A harmadik városkategóriába tartozó települések egy részének névanyagát hasonló módon, azaz saját gyűjtésből származó oklevelek alapján állítottam össze, a polgárok említéseinek azonosítása révén. Ebben a településcsoportban összesen 26 város található: 17 mezőváros, a többi királyi szabad és földesúri város. Ezek közül ezúttal tízet vizsgáltam. Ide tartozik Debrecen, Szatmár, Miskolc, Gönc, Szikszó, Sárospatak és Beregszász.² Lippából több személynevet is közölt PETROVICS ISTVÁN (2009: 295–296), így ezeket is felhasználhattam az elemzéshez. Gyula 1526. évi Szent György-napi, utcánként lebontott adójegyzékét a város okmánytárában közlik (VERESS 1938: 92). Az adólajstrom 274 adózó nevét foglalja magában. A veszprémi káptalan középkor végi urbáriumában szerepel többek között Veszprém két nagyobb városrészének, Szenttamásfalvának és a Szentmikló utcájának az összeírása, illetve további két személy neve. Ezekből összesen 33 lakos neve maradt fenn, ami értelemszerűen nem reprezentálja a város teljes lakosságát (KREDICS–SOLYMOSSI 1993: 81–83). Nézzük, ezek alapján hogyan alakulnak az adatok ebben a kategóriában.

3. táblázat: A harmadik szint településeinek adatai

Település (centralitási érték)	Összes személynév	Helynévi eredetű személynevek		Kiindulási települések
	db	db	%	db
Lippa (28)	42	7	16,6	7
Veszprém (28)	33	7	21,2	5
Debrecen (28)	22	2	9,1	2
Gyula (27)	274	48	17,5	36
Szatmár (27)	22	9	40,9	7
Miskolc (22)	133	31	23,3	27
Gönc (21)	18	1	5,5	1
Szikszó (21)	76	20	26,3	16
Beregszász (21)	15	2	13,3	2
Sárospatak (21)	35	6	17,1	5

A negyedik centralitási kategóriában országos szinten (pontosabban a KUBINYI által vizsgált kétharmadnyi országrészben) 52 település tartozik, s ebből 47 mezőváros. Saját, vegyes oklevélanyagon alapuló gyűjtéséből származik ezek közül a vizsgálandó Nagymihály, Pásztó, Nagyszőlős, Huszt és Újhely személynévanyaga.³ Kisvárdai lakosainak

² Az említett hegyaljai és környékbeli mezővárosi kiadványokon kívül: Beregszász: DL 69797, DF 222059, DL 81605, DF 271662; Debrecen: DL 56569, DF 278868, DL 47031, DL 55992, DF 215181, DL 47031, DF 229483, DL 24291; Miskolc: DL 102286, DL 10447, DL 107799, DL 107804, DL 107999, DL 14674, DL 15297, DL 15547, DL 15731, DL 20606, DF 218337, DF 229673, DF 252619, DF 254458, DF 270999, DL 6328, DL 65562, DL 65639, DL 65651, DL 7511, DL 83665, DL 83780, DL 83828, DL 83949, DL 86715, DL 88946; Patak: DL 26241, DF 216531; Szatmár: DL 24958, DL 98907, DL 98972, DL 99006; Szikszó: DL 15532.

³ Huszt: DL 21247, DL 70984, DL 84623, DF 285466; Nagymihály: DL 86048, DL 86078; Nagyszőlős: DL 70984, DL 84623; Pásztó: DL 89792, DL 90327. Az említett táblázatban nem közölt újhelyi jelzetek: DL 8797, DL 8826, DL 15742, DL 18006, DL 23823, DL 24117, DL 68141.

listáját két összeírás tartalmazza a 15. század közepéről (MEZŐ 1970). Szond lakosai az 1522. évi, már érintett dézsmalajstromban szerepelnek (SZABÓ I. 1954). Csepreg összeírása ugyanebben az évben keletkezett (DL 26292). Nagykállóról és néhány szomszédos faluból 1434-ből maradt ránk egy valószínűleg birtokosztállyal kapcsolatos jobbágy-összeírás (DL 54906).

4. táblázat: A negyedik szint településeinek adatai

Település (centralitási érték)	Összes személynév	Helynévi eredetű személynevek		Kiindulási települések
	db	db	%	db
Kisvárd (19)	184	23	12,5	16
Nagymihály (19)	24	2	8,3	2
Szond (18)	143	15	10,4	14
Nagykálló (18)	42	7	16,0	7
Pásztó (17)	8	3	37,5	3
Nagyszöllős (17)	31	3	9,6	3
Csepreg (17)	249	31	12,4	21
Huszt (16)	22	3	13,6	2
Újhely (16)	228	23	10,1	16

Utolsó csoportunk (5., 6. és 7. kategória) személyneveit a fentiekhez hasonló módon, szintén több forrásból gyűjtöttem. Egy részük, amelyek a kategória mezővárosi lakosainak nevét tartalmazza, saját okleveles adatgyűjtésből származik.⁴

Több szabolcsi, szatmári, zempléni és beregi, Várda környéki falunevet tartalmaz MEZŐ ANDRÁS már hivatkozott forrásközlése (MEZŐ 1970). Nagykálló környéki falvak névanyagát foglalja magában a már szintén említett 1434. évi, Kállóiakhoz köthető összeírás (DL 54906). LÉVAI BÉLA az 1450-es évek első feléből három, egymást kiegészítő, összesen 55 jobbágynevet tartalmazó összeírást közölt a Szabolcs megyei Szentgyörgy mezővárosból (LÉVAI 1985). N. FODOR JÁNOS két terjedelmes jobbágyjegyzéket tett közzé szintén Szabolcs megyéből, Kállósejnyéből az 1460-as évek végéről (N. FODOR 2005). Bács, Bodrog és Csongrád megyei mezővárosok és falvak lakóiról számol be az említett 1522. évi tizedjegyzék (SZABÓ I. 1954). A dézsmaösszeírás anyaga átfedést mutat, így kiegészíthető egy ENGEL PÁL által közzétett, szintén Bács megyére vonatkozó, 1525. évi jobbágynévsorral, amely egy hatalmaskodásban részt vevő személyek neveit tartalmazza (ENGEL 1995, ENGEL–FEHÉRTÓI 1996). Utolsó forrásunk a veszprémi püspökség már felhasznált 1524. évi urbáriuma, amely több, a Balaton környéki megyékben elhelyezkedő falu és mezőváros jobbágyságának nevét rögzítette (KREDICS–SOLYMOSI 1993).

Az alábbi táblázatban a vizsgált forrásanyagban említett 23 oppidum személynevei szerepelnek, majd pedig az utolsó adatsorban a falvak összesített értékei. (A kategóriába

⁴ Az említett hegyaljai és környékbeli mezővárosi kiadványokon kívül: Szántó: DF 214242, DF 215201; Bodrogkeresztúr: DL 21005, DL 22250, DL 83828; Jászó: DL 21781, DF 232861, DF 283259; Lelesz: DL 17712, DL 19715, DL 68141, DL 74711, DF 216368, DF 216531, DF 234276, DF 234278; Liszka: DF 214242, 264497; Tállya: DF 217955, DF 216497; Tarcal: DL 16887; Terebes: DL 18590, DL 19041, DF 216531, DF 217440; Tolcsva: DL 72105.

tartozó, forrásokban szereplő 260 jobbágyfalu részletezett, így a foglalkozásnévből képzett személynévek adatait is tartalmazó táblázatát a tanulmány második részében megjelenő függelékben közlöm majd.)

5. táblázat: A 4–7. szint településeinek adatai

Mezőváros	Megye	Összes személynév	Helynévi eredetű személynévek		Kiindulási települések
		db	db	%	db
Szántó	Abaúj	74	14	18,9	11
Apáti	Bodrog	20	7	35,0	7
Arnat	Bács	54	6	11,1	5
Bodrog	Bodrog	146	22	15,1	16
Bodrogkeresztúr	Zemplén	15	–	–	–
Egerszeg	Zala	160	15	9,3	9
Fonó	Bács	45	5	11,1	3
Futak	Bács	136	18	13,2	16
Györgye	Bács	98	15	15,3	10
Jászó	Abaúj	13	1	7,7	1
Küllöd	Bodrog	23	7	30,4	6
Lelesz	Zemplén	27	1	3,7	1
Liszka	Zemplén	86	8	9,3	7
Mád	Zemplén	3	1	33,0	1
Nova	Zala	31	6	19,3	5
Perlek	Bács	93	15	16,1	10
Sümeg	Zala	42	1	2,3	1
Szentgyörgy	Szabolcs	55	5	9,1	3
Tállya	Zemplén	125	23	18,4	16
Tarcal	Zemplén	9	–	–	–
Telek	Bács	85	12	14,1	9
Terebes	Zemplén	15	4	26,6	3
Tolcsva	Zemplén	70	16	22,8	12
Jobbágyfalvak (260)	–	6033	873	14,5	633

Ahhoz, hogy a nagyobb összefüggéseket is felfedezhessük, összesíteni kell az eddigi, csaknem 12 ezer személynév vizsgálata során nyert eredményeket (6. táblázat). Ezekből néhány fontos információ szinte első látásra leszűrhető. Az első tapasztalat, hogy a felső három településkategóriában a beköltözők aránya határozottan magasabb volt, mint az alsóbb kategóriákban. Az 1. kategória szűk 17 százalékos értéke alacsonyabb a második és harmadik csoportnál, amelynek több oka is lehet, de pontos választ a miértre nehéz adni. Véleményem szerint ez a szabad királyi városok viszonylagos elzárkózásával lehet összefüggésben, valamint azzal, hogy a bér munkásokat sokszor nem ilyen névvel nevezték el. Budán így a szőlőkapások általában a *Kapás* megkülönböztető nevet viselték, pedig jelentős részük nyilván vidéki lehetett. A negyedik kategóriában volt a legalacsonyabb az ilyen típusú megkülönböztető nevek súlya, innen lefelé haladva azonban a helynévi eredetű személynévek részesedése a névanyagból fokozatosan és stabilan növekszik, ami

főleg a jobbágyságnak a falvakból a jelentéktelenebb mezővárosokba és jelentősebb falvakba történő mozgására utalhat.

Ha viszont nem csak azt vizsgáljuk, hogy hányan viselnek helynévi eredetű személynevet, hanem azt is, hogy ezek a településre érkezők hány kiindulási helyről költöztek be, akkor látható, hogy ahogyan haladunk a legfejlettebb városoktól a falvak felé, a kibocsátó települések lakóhelyenkénti átlagos száma fokozatosan csökken. Ez részben az egyes lakóhelyek eltérő népességszámával, az abban mutatkozó különbségekkel lehet összefüggésben, amelynek köszönhetően a nagyobb városokból jóval több névadatunk maradt fenn, mint a kevésbé fejlett településekről. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy a vonzerő és a vonzáskörzet méretében kitapintható eltérés lehet a másik ok: azaz egy városba többen és messzebből akartak költözni, mint egy mezővárosba, egy mezőváros pedig jóval vonzóbb volt, mint egy falu.

Ezt erősíti meg az is, ha az egy forrástelepülésre eső beköltözők számát megnézzük. Az első kategóriában egy kiindulási helyre átlagban csaknem két migráns jut. Az elsőrendű városok tehát igen sok, kisebb fejlettségű lakóhelyről településenként is nagy számban vonzották a beköltözőket. A második kategóriában ugyanez az érték már szinte csak a felét teszi ki az előzőnek. Ez azt jelenti, hogy ugyan ide is a települések széles skálájáról érkeztek az új lakók, ám az ugyanazon helységről érkezők száma kevesebb volt, mint az e feletti szinten. Innen a hierarchiában lefelé haladva fokozatosan, de lassan megint csak nő az arány. Azaz: a kibocsátó települések egyre inkább koncentrálnak lefelé haladva; a beköltözők egyre kevesebb számú településről érkeznek. Ezek pedig az alsóbb szinteken főleg a szűkebb piackörzet falvai voltak.

6. táblázat: A szintek összesített eredményei

Kategória	Település	Összes személynév	Helynévi eredetű személynevek		Kiindulási települések	Egy kiindulási településre eső beköltözők
	db	db	db	%	átlagszám	átlagszám
1.	2	2770	468	16,8	119,0	1,96
2.	5	228	48	21,1	8,6	1,11
3.	10	670	133	19,8	10,8	1,23
4.	9	931	110	11,8	9,3	1,31
5–7. (oppidum)	23	1352	186	13,7	6,4	1,32
5–7. (villa)	260	6033	873	14,5	2,4	1,37
Összesen	309	11984	1818	15,1	–	–

Érdekes lenne azt is megvizsgálni, hogy a különböző szintekre érkezők milyen meszszi- szí- ről vándoroltak új lakóhelyükre, azaz mekkora volt a vonzáskörzet az egyes települések esetében. Erre azonban a felhasznált 1818, helynévből képzett személynév esetében helyhiány miatt ezúttal nem vállalkozhattam. A tendencia a forrásokat olvasgatva így is nyilvánvaló: a falvakba és a mezővárosokba a legtöbb esetben 20–30 km-es távolságról és döntően falvakból érkeztek az új lakók, ám minél fejlettebb a település, annál nagyobb arányban jelennek meg a távolabbi mezővárosok, majd a városok lakói is a beköltözők között.

Ennél egyszerűbb viszont azt megállapítani, hogy milyen településtípusból érkeznek a költözők. Meglepetések itt sem érnek minket.

7. táblázat: A kibocsátó települések jogi státusza

Kategória	Helynévi eredetű személynevek	A kiindulási települések típusa						
		Külföldi város	Civitas		Oppidum		Villa, possessio	
	db	db	db	%	db	%	db	%
1.	468	3	30	6,4	63	13,4	372	79,4
2.	48	–	1	2,1	7	14,5	40	83,3
3.	133	–	3	2,2	25	18,7	105	78,9
4.	110	–	7	6,3	5	4,5	98	89,0
5–7. (oppidum)	186	–	11	5,9	27	14,5	148	79,5
5–7. (villa)	873	–	23	2,6	67	7,6	783	89,6
Összesen	1818	3	75	4,1	194	10,6	1546	85,0

Az első kategóriában Budán megjelennek a külföldi származású beköltöző polgárok (Hainburg, Bécs, Mantova); a névanyagban több adatunk ezeken kívül nincs. Számuk azonban jóval nagyobb lehetett ennél, csak ez a személynevekben nem mindig tükröződik. Azért azt mindenképpen hozzá kell tenni, hogy ebben a három esetben nem tudjuk, hogy a származási helyre utaló kifejezés egyszerű jelzőként vagy tulajdonnévként funkcionál-e, azaz része-e a névszerkezetnek, de történeti forrásértéke kétségtelen, s így felhasználható a származás megállapítására.

A civitasokból érkezők száma szintén figyelemre méltó: a beköltözők százalékos aránya az 1. kategóriában a legmagasabb. Budára Korponáról, Brassóból, Egerből, Vácról, Fehérvárról, Kassáról, Temesvárról, Váradról – azaz néha kifejezetten nagy, több 100 kilométeres távolságból is – érkeztek új polgárok. A kategórián belül Szeged jóval fejlettebbnek látszik ebből a szempontból, itt csak Budáról és Temesvárról beköltözőkre van adatunk. Viszonylag alacsony a mezővárosokból érkezők aránya, míg a jobbágyfalvakból beköltözőké itt a legalacsonyabb a teljes névanyagban. Az újonnan érkezőkkel szemben megmutatkozó, főleg a parasztsággal szembeni viszonylagos zártság tehát, amelyet az imént említettünk, a legfelső kategóriában jól látható.

A 2. településkategóriában a beköltöző jobbágyok száma aránylag magas, ugyanakkor a civitasból érkezők száma alacsony, ami talán a felhasznált névadatok kis számából és a források jellegéből adódó torzítás lehet. Azért is gondolhatunk erre, mert ugyan külföldi város nevéből képzett személyneveink nem ismert ezek között, mégis több adatunk van arra, hogy ebben a város csoportban még a 15–16. században sem volt ritka a nyugati származású polgárság. Egerben a püspökség gazdasági irányításában – középkor végi összeírások tanúsága alapján – itáliaiak vettek részt (GULYÁS 2012: 206–207), Pécsen több polgár is itáliai származású volt, de emellett még számos említést ismerünk külföldi (német, cseh stb.) eredetű polgárokról (DL 10582, DL 44380, DF 241439, PETROVICS 2012). Esztergomból 1428-ból ismerjük *Iohannes Galicus*-t (DL 106320). Mindezek tükrében pedig teljességgel kizárható, hogy hazai városokból ne érkeztek volna többen a második kategória városaiba, mint amennyiről a személynévanyag alapján tudomásunk van.

A beköltöző jobbágyság magas száma azzal is kapcsolatban lehet, hogy ezen a szinten nagyrészt püspöki székhelyek vannak, amelyek lakói közül többen jobbágyok voltak, így az ide történő beköltözés esélye egy paraszt számára nem lehetett jelentéktelen.

A 3. szint városaiban a mezővárosi származásúak aránya valamelyest nőtt, míg a falusiak aránya szintén alacsonyabb az eddigieknél. Ebben a csoportban már jórészt csak mezővárosok voltak, ez volt tehát az a szint, ahová a kisebb mezővárosokban élő jobbágyok viszonylag a legjobb eséllyel költözhettek be. Jogi tekintetben jobbágyi helyzetük ugyan mit sem változott, de funkcionális értelemben már igazi városnak tekinthető település lakóivá váltak ezzel, s ennek érdekében olyan szigorú feltételeknek sem kellett megfelelniük, mintha egy civitas polgárai szerettek volna lenni. Azaz: a kisebb mezővárosok jobbágysága számára ez az oppidumkategória lehetett a legvonzóbb, ráadásul általában elérhető is volt a számukra.

A 4. és az 5–7. szint mezővárosaiban a civitasok nevéből képzett személynevek aránya hirtelen megnőtt, és nagyságrendileg az 1. kategóriával egyezik meg. A források alapján úgy látszik, ez leginkább annak köszönhető, hogy ezeken a helyeken néhány ilyen névtípus már öröklődő családnévvé válhatott. A 4. szint hét ilyen megkülönböztető nevéből hat Budára (*Bwda, Bwday*), egy pedig Esztergomra utal (*de Strigonio*). Az előbbiből azonban öt egyetlen településről, Tállyáról maradt fenn, ami nem lehet véletlen. A valós arány tehát minden bizonnyal jóval alacsonyabb lehetett az itt mutatkozó bő 6%-nál. Ugyanez a helyzet az 5–7. kategória mezővárosai esetében. Itt hat, Budára vonatkozó nevünk van, a déli országrészben három Szegedre, az északiban pedig kettő Kassára utal. Ezek már talán valóban családnevek lehetnek.

Az 5–7. szint jobbágyfalvaiban a helyzet még egyértelműbb. A civitasbeli eredetre utaló, bő 6000 személynév alapján mutatkozó 2,6%-os arány minden bizonnyal részben a családnévvé válásnak köszönhető, és magasabb a valós értéknél. Figyelemre méltóbb a mezővárosi származású jobbágyság súlyának drasztikus csökkenése. Ez a szint még egy aránylag fejletlenebb oppidum lakója számára sem lehetett igazán vonzó. A beköltöző népesség döntő többsége, 90%-a faluból érkezett. Ezt a mobilitást több dolog motiválhatta: a déli országrész esetében szerepet játszik benne a háborús pusztítás, a költözési szabályok megsértéséről beszámoló több száz, főleg perjogi tematikájú oklevél alapján pedig gyakori volt a földesúri önkény miatti szökés, illetve az elhurcolás is, de olykor családi kapcsolatok (például házasság) is állhatnak a mobilitás hátterében.

5. Véggkövetkeztetések. A fent ismertetett adatok azt mutatják, hogy a kibontakozó migrációs helyzet alapján a KUBINYI-féle centralitási pontrendszer kiállja a próbát. A különböző szintek között a bevándorlás tekintetében a legtöbb esetben jól adatolható, logikus eltérések vannak.

Két megjegyzés azért még ide kívánczik. Egyrészt figyelemre méltó, hogy az 1. centralitási kategória több szempont alapján messze kiemelkedik a mezőnyből, az itt található városok vonzereje (azaz fejlettsége?) kiugróan magasnak tűnik a többihez és – meglepő módon – még a második kategóriához képest is.

A másik fontos észrevétel a városias települések alsó határának meghatározásával kapcsolatos. KUBINYI a városi lét választóvonalát a 4. szint alján húzta meg, azzal a megjegyzéssel, hogy több, 5. kategóriás mezőváros is valószínűleg ebbe a csoportba tartozna, ha megfelelő mennyiségű forrás állna velük kapcsolatosan rendelkezésünkre. Amennyiben azonban a migrációs helyzet valóban összefüggésben áll a települések

fejlettségével, és a felhasznált névadatok tényleg megfelelően reprezentálják a városiasodás mértékét, akkor azt kell mondanunk, hogy a fenti kép alapján a 4. szint városai sokkal közelebb állnak az 5–7. kategória településeihez, mint az 1–3. kategóriáéhoz. Azaz az említett határvonalat talán eggyel feljebb is meg lehetne húzni.

A történeti névtan szempontjából összefoglalható legfontosabb tapasztalat az, hogy a helynévből származó megkülönböztető nevek minden bizonnyal még viszonylag szoros kapcsolatban lehettek a valós migrációval, hiszen az ilyen nevek felbukkanási aránya és jellege a település fejlettségének mértékében változott. De nemcsak a beköltözés aránya és távolsága térhetett el az egyes településkategóriákban, hanem jól látszik az is, hogy a személynévadás jellemzői is a társadalmi környezettől függően alakultak. A német lakosság magyartól eltérő névadási szabályai, a helynévből képzett személynéveknek a teljes személynévanyagon belüli, a fejlettebb városokban megfigyelhető relatív alulreprezentáltsága (azaz hogy a helynévi eredetű személynévek mellett a beköltöző számos más típusút viselhetett, mint azt a szőlőkapások esetében is láthattuk), ugyanakkor a falvakban és a fejletlenebb mezővárosokban kimutatható felülreprezentáltsága (hogy egy jelentéktlenebb jobbágyságban egy fejlettebb településről történő beköltözésre utaló név ritkasága miatt nagy valószínűséggel örökölheto családnévvé válik) egyértelműen mutatja, hogy az ilyen típusú megkülönböztető nevek ebben a korszakban a legtöbb esetben valóban a nevet viselő előző lakóhelyét jelzik.

Hivatkozott irodalom

- BÁCSKAI VERA 1965. *Magyar mezővárosok a 15. században*. Értekezések a Történeti Tudományok Köréből. Új sorozat 37. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BÁCSKAI VERA 2002. *Városok Magyarországon az iparosodás előtt*. Osiris, Budapest.
- CHRISTALLER, WALTER 1934. *Die Zentrale Orten in Süddeutschland*. Gustav Fischer, Jena.
- CSÁNKI = CSÁNKI DEZSŐ 1890–1913. *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* 1–3, 5. MTA, Budapest.
- CsnSz. = KÁZMÉR MIKLÓS 1993. *Régi magyar családnévek szótára. XIV–XVII. század*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- DILCHER, GERHARD 2006. A városfogalom jelentéstartalma a történeti városkutatás számára. *Urbs* 1: 37–50.
- ENGEL PÁL 1995. Egy bácskai jobbágynévsor 1525-ből. *Történelmi Szemle* 37: 353–365.
- ENGEL PÁL 2001. *Magyarország a középkor végén*. CD-ROM. MTA Történettudományi Intézet, Budapest.
- ENGEL PÁL – FEHÉRTÓI KATALIN 1996. Egy 1525. évi bácskai jobbágynévsor családnévei. *Magyar Nyelv* 92: 242–246.
- FARKAS TAMÁS 2013. A népnévi eredetű családnévek a magyarban. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelv-földrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynévek*. Savaria University Press, Szombathely. 125–144.
- FEHÉRTÓI KATALIN 1973, 1975. Helynevek mint családnévek *de praepositio* vagy *-i* képző nélkül. *Magyar Nyelv* 69: 197–203, 71: 113–117.
- FNESz.⁴ = KISS LAJOS 1998. *Földrajzi nevek etimológiai szótára* 1–2. 4., bővített és javított kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- N. FODOR JÁNOS 2005. 15. századi összeírások Szabolcs megyéből. *Magyar Nyelv* 101: 498–509.

- N. FODOR JÁNOS 2010. *Személynevek rendszere a kései ómagyar korban. A Felső-Tisza-vidék személyneveinek nyelvi elemzése (1401–1526)*. Magyar Névtani Értekezések 2. ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Budapest.
- N. FODOR JÁNOS 2012. Családnevek történeti tanulságai Partium késő középkori és újkori névanyaga alapján. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 143–158.
- FÜGEDI ERIK 1972. Koldulórendek és városfejlődés Magyarországon. *Századok* 106: 69–95.
- FÜLÖP LÁSZLÓ 1989. A Fonai vezetéknev Fonóban. In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai* 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 228–230.
- FÜLÖP LÁSZLÓ 1990. *A Somogy megyei Vízmente személynevei 1722–1900*. Magyar Névtani Dolgozatok 86. ELTE BTK, Budapest.
- GRANASZTÓI GYÖRGY 1980. *A középkori magyar város*. Gondolat, Budapest.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2007. Mezővárosi személynevek a középkori Északkelet-Magyarországról. *Magyar Nyelvjárások* 45: 151–187.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2008a. *A mezővárosi önkormányzat funkciói és társadalmi háttere a középkori Hegyalján*. Doktori (PhD) disszertáció. Debreceni Egyetem, Debrecen. Kézirat. https://www.academia.edu/2644220/A_mezovaros_i_onkormanyzat_funkcioi_es_tarsadalmi_hattere_a_kozepkori_Hegyaljan_Functions_And_Social_Background_Of_The_Self_Government_In_The_Market-Towns_Of_The_Medieval_Hegyalja_Region_.Doktori_PhD_disszertacio_Debrecen_2008_kezirat_ (2014. 07. 14.)
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2008b. Középkori mezővárosi foglalkozásneveink forrásértékéről. *Századok* 142: 437–462.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2009. Újabb adatok a középkori jobbágyi-mezővárosi személynévadás kérdéséhez. *Névtani Értesítő* 31: 47–61.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2011a. Jobbágyi migráció és személynévadás a 16. század eleji Bács és Bodrog megyében. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 6: 175–195.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2011b. 15–16. századi parasztságunk városba költözésének jogi háttere és gyakorlata (Eperjes és a jobbágyköltözés). In: H. NÉMETH ISTVÁN – SZÍVÓS ERIKA – TÓTH ÁRPÁD szerk., *A város és társadalma. Tanulmányok Bácskai Vera tiszteletére. A Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület 2010. évi, Kőszegen megrendezett konferenciájának kötete*. Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület, Budapest. 113–124.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2012. Rezidencia és városfejlődés: földesúr és mezőváros a középkori Magyarország északkeleti részén. *Urbs. Magyar Várostörténeti Évkönyv* 7: 201–226.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2013. Megjegyzések az északkelet-magyarországi mezővárosok középkori fejlődésének jellemzőihez. *Századok* 147: 317–346.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2014. Personal names and society in medieval Hungarian cities and market-towns. In: TORT I DONADA, JOAN – MONTAGUT I MONTAGUT, MONTSERRAT eds., *Els noms en la vida quotidiana. Actes del XXIV Congrés Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques. Names in daily life. Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences*. Generalitat de Catalunya, Barcelona. 1728–1737. <http://www.gencat.cat/llengua/BTPL/ICOS2011/178.pdf> (2014. 09. 09.)
- GYÖRFFY GYÖRGY 1973. Budapest története az Árpád-korban. In: GEREVICH LÁSZLÓ szerk., *Budapest története I. Budapest története az őskortól az Árpád-kor végéig*. Budapest Főváros Tanácsa, Budapest. 217–349.

- GYÖRFFY = GYÖRFFY GYÖRGY 1963–1998. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza* 1–4. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HORVÁTH RICHÁRD 2005. *Győr megye hatóságának oklevelei (1328–1525)*. A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai, Források, Tanulmányok 1. Győri Egyházmegyei Levéltár, Győr.
- KÁLMÁN BÉLA 1975. Pusztá helynevek családnévként. *Magyar Nyelv* 71: 453–456.
- KŐFALVI TAMÁS 2006. *A pécsváradai konvent hiteleshelyi oklevéltára 1254–1526*. SZTE BTK, Szeged.
- KREDICS LÁSZLÓ – SOLYMOSI LÁSZLÓ 1993. *A veszprémi püspökség 1524. évi urbárium*. Új Történelmi Tár 4. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KUBINYI ANDRÁS 1971. A középkorvégi magyarországi városhálózat hierarchikus térbeli rendjének kérdéséhez. *Településtudományi Közlemények* 23: 58–78.
- KUBINYI ANDRÁS 1972. A magyarországi városhálózat 14–15. századi fejlődésének néhány kérdése. *Tanulmányok Budapest múltjából* 19. Budapesti Történeti Múzeum, Budapest. 39–56.
- KUBINYI ANDRÁS 1973. Budapest története a későbbi középkorban Buda elestéig (1541-ig). In: GEREVICH LÁSZLÓ szerk., *Budapest története II. Budapest története a későbbi középkorban és a török hódoltság idején*. Budapest Főváros Tanácsa, Budapest. 9–240.
- KUBINYI ANDRÁS 2000. *Városfejlődés és vásárhálózat a középkori Alföldön és az Alföld szélén*. Dél-alföldi Évszázadok 14. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged.
- KUBINYI ANDRÁS 2003. Családnévadás a középkori Magyarországon. In: STIRLING JÁNOS szerk., *In virtute spiritus. A Szent István Akadémia emlékkönyve Paskai László bíboros tiszteletére*. Szent István Társulat, Budapest. 96–112.
- KUBINYI ANDRÁS 2005a. A várnegyed és környéke középkori helyrajza. In: SZAKÁLY FERENC – SZÜCS JENŐ szerk., *Budai bortizedjegyzékek a 16. század első harmadából*. História Könyvtár. Okmánytárak 4. História, Budapest. 11–33.
- KUBINYI ANDRÁS 2005b. Városhálózat a késő középkori Kárpát-medencében. In: CSUKOVITS ENIKŐ – LENGYEL TÜNDE szerk., *Bártfától Pozsonyig. Városok a 13–17. században*. Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok 35. MTA Történettudományi Intézet, Budapest. 9–36.
- KUBINYI ANDRÁS 2006. „Szabad királyi város” – „királyi szabad város”? *Urbs. Magyar Városhistória Évkönyv* 1: 51–61.
- KUBINYI ANDRÁS 2009. Parasztok városba költözése a középkor végén. In: KUBINYI ANDRÁS, *Tanulmányok Budapest középkori történetéről* 1–2. Szerk. KENYERES ISTVÁN – KIS PÉTER – SASFI CSABA. Budapest Főváros Levéltára, Budapest. 2: 571–598.
- KULCSÁR PÉTER 1984. Az 1522-es szegedi tizedjegyzék mint történeti forrás. *Tanulmányok Csongrád Megye Történetéből* 8: 5–27.
- LADÁNYI ERZSÉBET 1980. Libera villa, civitas, oppidum. Terminológiai kérdések a magyar városfejlődésben. *Történelmi Szemle* 23: 450–477.
- LADÁNYI ERZSÉBET 1992a. A városfogalom kutatásának módszertani kérdései. *Történelmi Szemle* 34: 271–283.
- LADÁNYI ERZSÉBET 1992b. Az oppidum fogalom használata a középkori Magyarországon. Az oppidumok jogélete. *Levéltári Szemle* 42/4: 3–12.
- LAKATOS BÁLINT PÉTER 2013. *Hivatali írásbeliség és ügyintézés a késő középkori magyarországi mezővárosokban, okleveleik tükrében*. Doktori (PhD) disszertáció. ELTE BTK, Budapest. Kézirat.
- LÉVAI BÉLA 1976. Pusztá helynév vagy családnév? *Magyar Nyelv* 72: 476–477.
- LÉVAI BÉLA 1985. Szentgyörgyi jobbágynévek az 1400-as évek közepén. *Névtani Értesítő* 10: 28–35.
- MAKSAY FERENC 1960. A családnévek kialakulásához. In: MIKESY SÁNDOR – PAIS DEZSŐ szerk., *Névtudományi vizsgálatok. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtudományi Konferenciája*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 169–171.

- MEZŐ ANDRÁS 1970. *A Várdai-birtokok jobbágynevei a 15. század közepén*. A Kisvárdai Vármúzeum Kiadványai 3. Kisvárdai Vármúzeum, Kisvárd.
- OKLSZ. = SZAMOTA ISTVÁN – ZOLNAI GYULA 1902–1906. *Magyar oklevél-szótár*. Hornyánszky, Budapest.
- ORTVAY TIVADAR 1896. *Oklevelek Temesvármegye és Temesvárváros történetéhez. I. 1183–1430*. Temesvármegye és Temesvárváros története 4. Eder István Könyvnyomdája, Pozsony.
- ÖRDÖG FERENC 1982. A pusztai helynévből képzett családnevek történetéhez. *Magyar Nyelvőr* 106: 484–486.
- PETROVICS ISTVÁN 2008. *A középkori Temesvár. Fejezetek a Bega-parti város 1552 előtti történetéből*. Capitulum 4. JATE Press, Szeged.
- PETROVICS ISTVÁN 2009. Lippa város igazgatásának és kézműiparának néhány kérdése a késő középkorban. In: BESSENYEI JÓZSEF – DRASKÓCZY ISTVÁN szerk., *Pénztörténet – gazdaságtörténet. Tanulmányok Búza János 70. születésnapjára*. Mirio Kulturális Bt., Budapest–Miskolc. 292–299.
- PETROVICS ISTVÁN 2012. A középkori Pécs idegen származású polgárai. In: MIKÓ GÁBOR – PÉTERFI BENEC – VADAS ANDRÁS szerk., *Tiszteletkör. Tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 283–292.
- REIZNER JÁNOS 1893–1900/2011. *Szeged története* 1–5. Históriaantik Könyvesház Kiadó, Szeged. Reprint.
- SZABÓ ISTVÁN 1954. *Bács, Bodrog és Csongrád megye dézsmalajstromai 1522-ből*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 86. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- SZABÓ LÁSZLÓ 1993. Földrajzi nevekből képzett családnevek az Őrségben. *Névtani Értesítő* 15: 284–288.
- SZAKÁLY FERENC – SZÜCS JENŐ 2005. *Budai bortizedjegyzékek a 16. század első harmadából*. História Könyvtár. Okmánytárak 4. História, Budapest.
- SZÉKELY GYÖRGY 1967. Középkori kézműves foglalkozások és a családnevek kialakulása. In: IMRE SAMU – SZATHMÁRI ISTVÁN szerk., *A magyar nyelv története és rendszere. A debreceni nemzetközi nyelvészkonferencia előadásai*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 206–210.
- SZÉKELY GYÖRGY 1970. Személynevek és történettudomány. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. Névtudományi Konferencia 1969*. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 201–208.
- SZÜCS JENŐ 1955. *Városok és kézművesség a 15. századi Magyarországon*. Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest.
- TRINGLI ISTVÁN 2005. Előszó. In: SZAKÁLY FERENC – SZÜCS JENŐ szerk., *Budai bortizedjegyzékek a 16. század első harmadából*. História Könyvtár. Okmánytárak 4. História, Budapest. 7–10.
- VERESS ENDRE 1938. *Gyula város oklevéltára 1313–1800*. Gyula M. város, Gyula.
- ZO. = NAGY IMRE – NAGY IVÁN – VÉGHÉLY DEZSŐ – KAMMERER ERNŐ – LUKCSICS PÁL szerk. 1871–1931. *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára* 1–12. Magyar Történelmi Társulat, Pest–Budapest.
- ZsO. = MÁLYUSZ ELEMÉR – BORSA IVÁN – C. TÓTH NORBERT – NEUMANN TIBOR – LAKATOS BÁLINT szerk. 1951–2013. *Zsigmond-kori oklevéltár* 1–12. A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 1, 3–4, 22, 25, 27, 32, 37, 39, 41, 43, 49, 52. Magyar Országos Levéltár, Budapest.

GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS
Nyíregyházi Főiskola

LÁSZLÓ SZABOLCS GULYÁS, Relations of migration and industrial history and medieval urban development in Hungary in the light of historical anthroponymy I. Giving personal names and migration

This paper intends to explore for what purposes and by what means medieval personal names can be used in social historical research. Bynames derived from place names are examined in the present paper, as they prove to be essential sources in research into medieval migration history. From registers and to a lesser extent from charters of other types (sales contracts, civil procedural documents), the author has collected approximately 12,000 personal names of serfs and burghers. Information on migration history deduced from the names (e.g. distance, legal status of the previous place of residence) is compared with the characteristics of medieval urban development. In doing so, the author relies on the so-called centrality score system, elaborated by András Kubinyi, which at present is the most accepted and effective method in research into urban, and more broadly, settlement history. With respect to the seven categories of settlements defined by Kubinyi, one can observe substantial and logical differences concerning the proportion of the incomers, the distance of migration and the legal status of the emissive settlements. These facts also suggest that Kubinyi's categories (in fact, hierarchical levels demonstrating prosperity) do identify settlements at different levels of their development.